

Rapport 2009:87

Arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning

Stenhustomten i kv Rådmannen 2, Vadstena

Schaktning för till- och ombyggnad samt ny el-servis

RAÄ 21
Kv Rådmannen 2/Huvudstagatan 7
Vadstena stad
Vadstena kommun
Östergötlands län

Mats Magnusson

Stenhustomten i kv Rådmannen 2, Vadstena Schaktning för till- och ombyggnad samt ny el-servis

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	5
Områdesbeskrivning.	5
Syfte	5
Metod och dokumentation	7
Resultat	7
Referenser	8
Tekniska uppgifter.	9
Bilaga 1. Ritningar	10

Ö S T E R G Ö T L A N D S L Ä N S M U S E U M
A V D E L N I N G E N F Ö R A R K E O L O G I

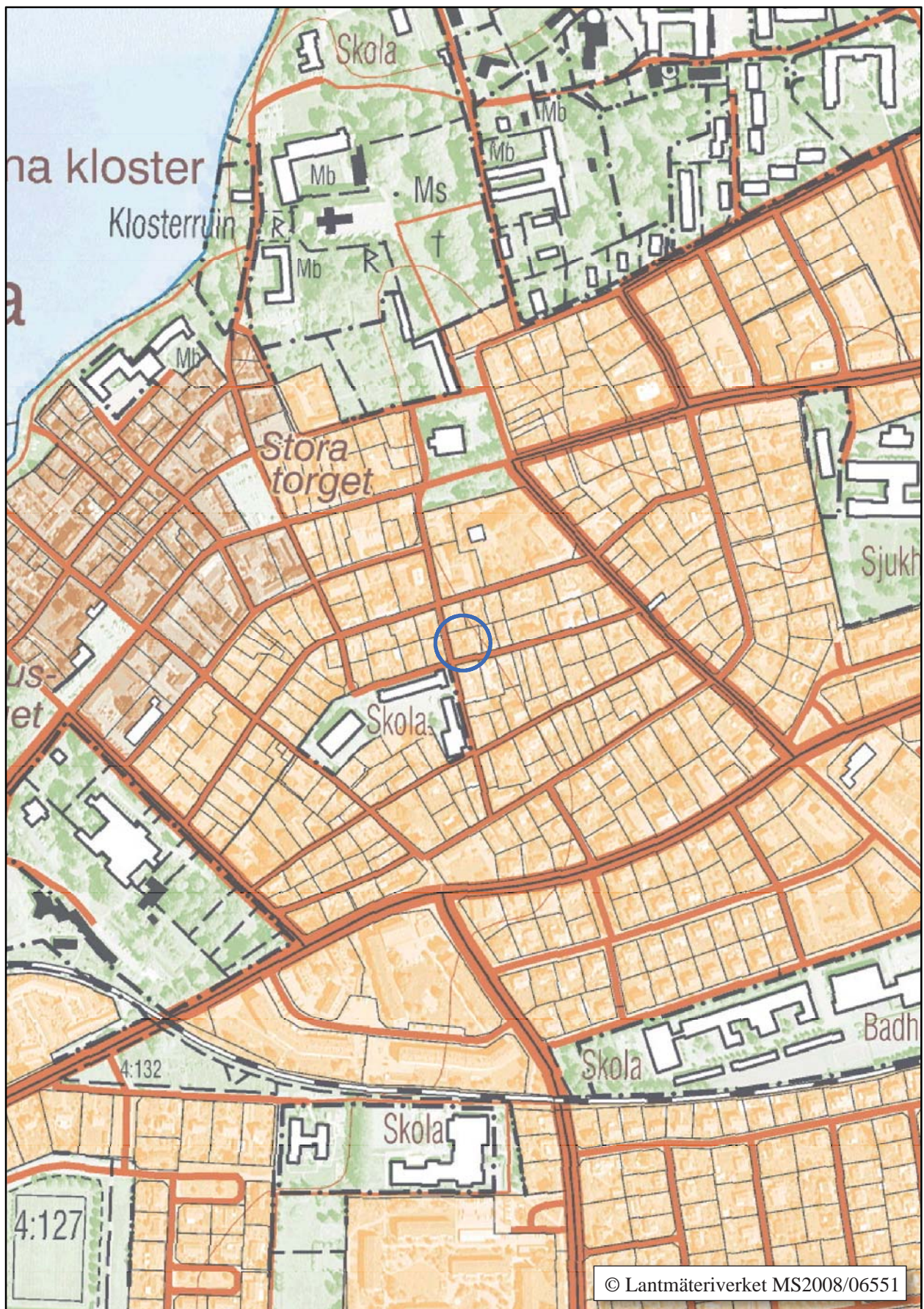
Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 12 90 70
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

Sammanfattning

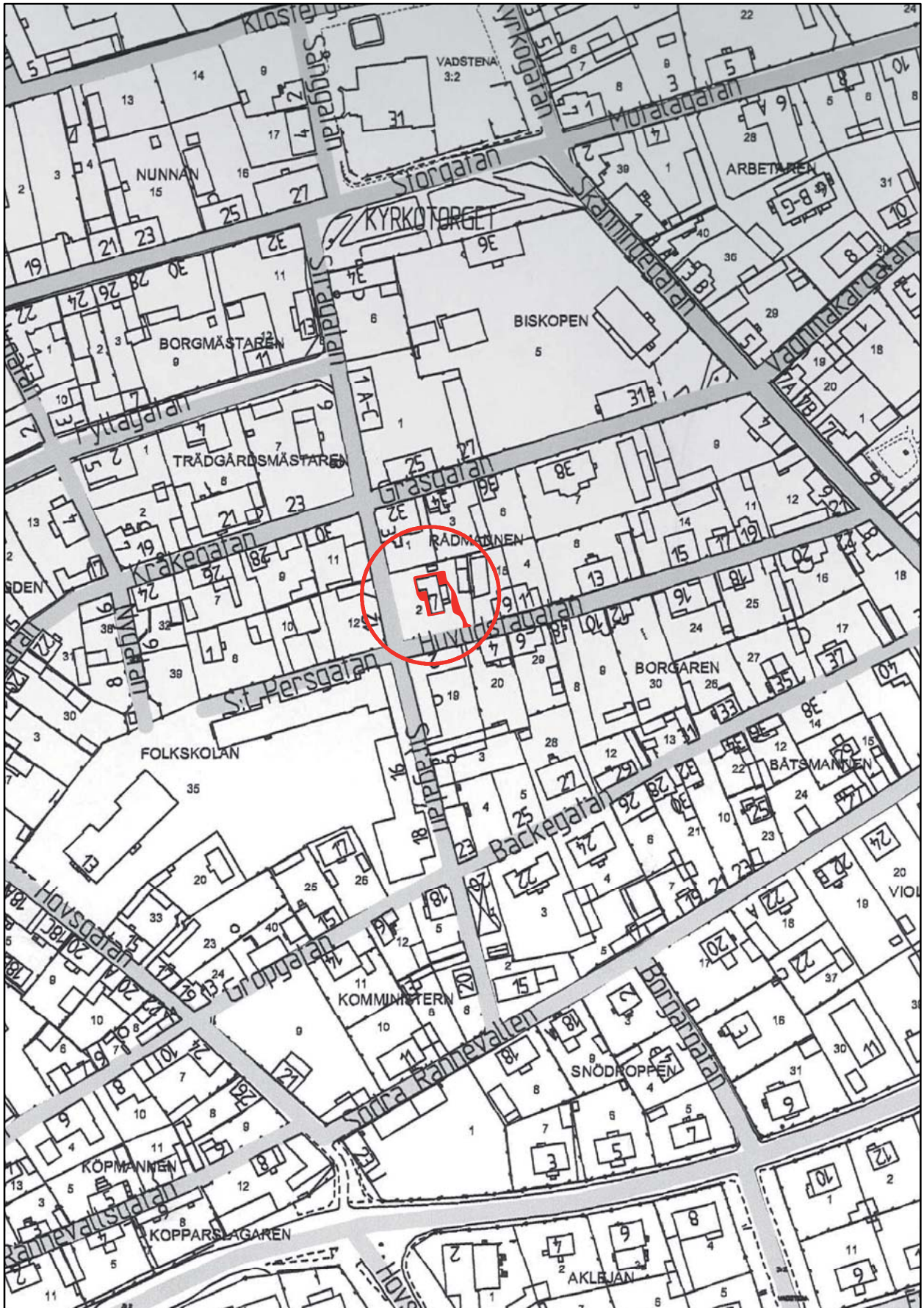
Östergötlands länsmuseum utförde under juni 2009 en arkeologisk undersökning i kv Rådmannen 2, Huvudstagatan 7, i Vadstena stad och kommun, Östergötlands län. Undersökningen utfördes i form av en schaktningsövervakning i samband med markberedning för till- och ombyggnader samt schaktning för ny el-servis. Arbetet utfördes på uppdrag av Sten Larsson, Motala. Vid den arkeologiska undersökningen framkom en stenrad på ca 0,1 m djup sammanfogad med bruk och en anslutande kullerstensbeläggning. På ett djup av ca 0,75 m under marknivå påträffades vad som skulle kunna vara en syllstensrad med en längsgående plank/stock ovanpå.

Mats Magnusson
antikvarie

Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan med undersökningsområdet markerat (blått). Skala 1:5 000

Figur 3. Utdrag ur Adresskartan över Vadstena med schakten markerade. Skala 1:2 000

Inledning

Den 14 och 15 juni 2009 utförde Östergötlands länsmuseum en arkeologisk förundersökning i form av schaktövervakning. Schaktningsövervakningen föranleddes av till- och ombyggnad av befintligt hus samt byte av äldre el-servis inom kv Rådmannen 2 i Vadstena stad. I samband med arbetet grävdes även ett grunt schakt runt huset för dräneringsrör.

Den arkeologiska förundersökningen utfördes efter beslut från Länsstyrelsen Östergötland. Uppdragsgivare var Sten Larsson, Motala. För de arkeologiska kostnaderna svarade Länsstyrelsen Östergötland. Ansvarig för den arkeologiska förundersökningen och utformningen av rapporten var undertecknad.

Områdesbeskrivning

Vadstena fick stadsprivilegier år 1400 och är därmed den yngsta av Östergötlands sex medeltida städer. Vid denna tidpunkt var dock orten i praktiken redan en stad. En stadsliknande bebyggelse hade från 1370-talet vuxit fram kring det nybildade klostret. Klostret började byggas på slutet av 1360-talet och invigdes år 1384 (Fritz 2000b:72-84).

Orten Vadstena omtalas i de skriftliga källorna första gången år 1268. Där fanns då ett betydande kungligt gårdskomplex med en palatsbyggnad. Gården donerades av kung Magnus och drottning Blanka år 1346 för byggandet av klostret (Fritz 2000a:59ff). Palatset och området kring det undersöktes på 1950- och 1960-talen. Vid undersökningarna påträffades lämningar som tyder på att det funnits äldre träbebyggelse på platsen. Bland fynden fanns ett engelskt mynt daterat till 978-1016 e Kr (Stibéus 2000:45ff).

Ett hundratal meter söder om kungsgården låg sockenkyrkan S:t Per. Kring år 1830 revs den senmedeltida gotiska kyrkan men dess torn fick stå kvar. Idag ingår det i byggnaden Rödtorner (Hasselmo 1982). Rester efter en äldre romansk stenkyrka har påträffats vid flera arkeologiska undersökningar. År 2006 framkom en runristad gravhäll vilket kan tyda på att det funnits en kyrka på platsen redan på 1000-talet, sannolikt en föregångare till den romanska stenkyrkan (Lundberg i manus).

Kvarteret Rådmannen är beläget drygt 100 meter söder om platsen för sockenkyrkan. Denna del av staden anses ha blivit bebyggd under 1400-talets andra hälft. Inom kvarteret har ett fåtal mindre arkeologiska undersökningar utförts. År 1984 gjordes en mindre provundersökning inom kv Rådmannen 4. Vid undersökningen framkom ett drygt metertjockt diffust

stratifierat kulturlager och på 0,6 meters djup fanns bebyggelseämningar från 1600/1700-talet (Claréus 1984). I samband med schaktning för en VA-ledning inom kv Rådmannen 8 har omrörda kulturlager påträffats (Tagesson 1987).

Inom kv Rådmannen 12 utfördes en arkeologisk undersökning år 2001. Direkt under golvet i det befintliga bostadshuset påträffades äldre byggnadslämningar, bland annat i form av syllstensrader. Även på innergården påträffades lämningar såsom stenläggningar och stenrader på 0,2 m djup under befintlig markyta. Fyndmaterialet och stratigrafien pekar på att samtliga påträffade anläggningar härrör från perioden 1550-1750. På innergården konstaterades även stratifierade kulturlager ner till ett djup av en meter (Hedvall 2006).

År 2008 utförde Östergötlands länsmuseum en arkeologisk förundersökning inom kvarteret Rådmannen 7. Arbetet genomfördes med anledning av anläggandet av två parkeringsplatser. Det översta jordlagret bestod av grästovv och trädgårdsmylla och var ca 0,05-0,1 m tjockt. Under detta lager fanns ett 0,45 m gråsvart återdeponerat kulturlager som innehöll rikligt med djurben, träkol, tegelkross, enstaka fragment planglas, fajans samt flera skärvor yngre rödgods. Den sistnämnda keramikerna kan dateras till intervallet 1500-1650. Inom den undersökta ytan framkom även en stenläggning på 0,5 meters djup (Lundberg 2008).

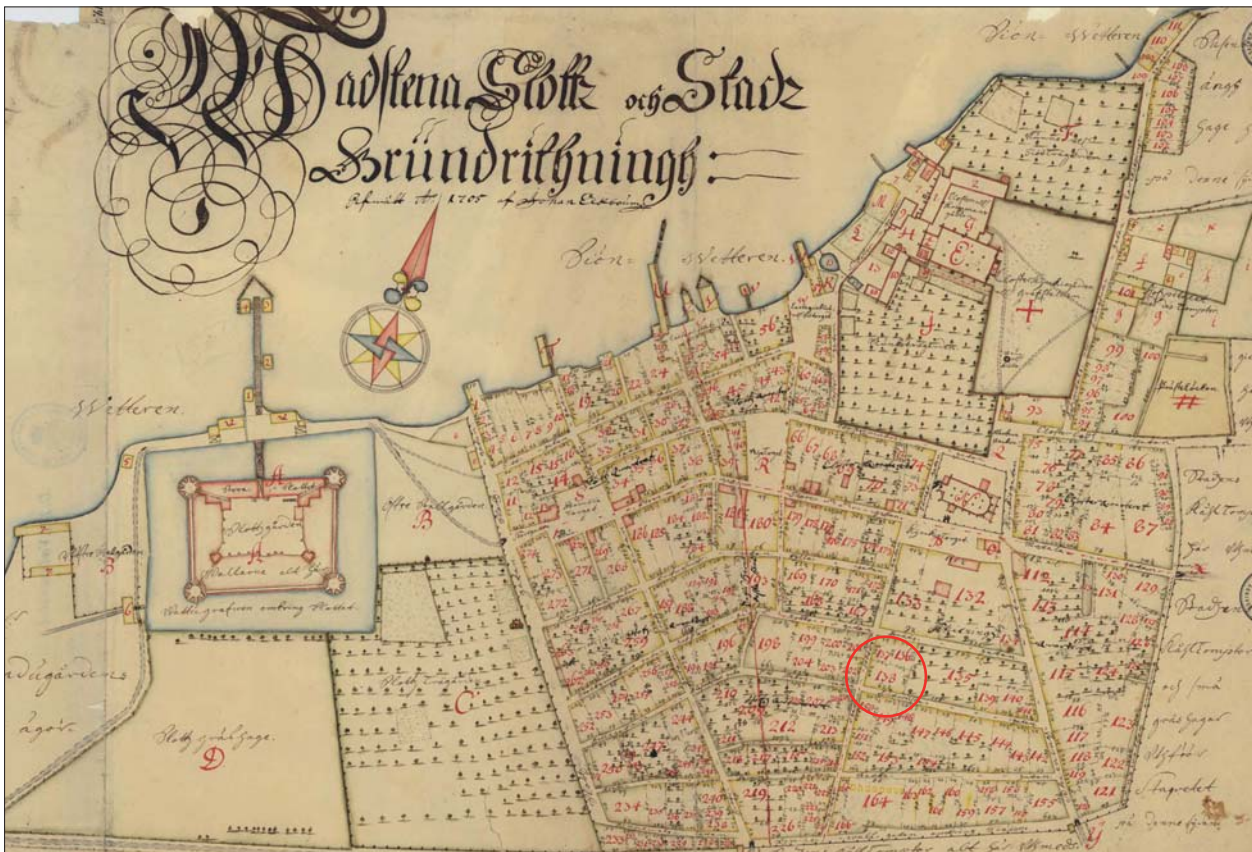
Syfte

Syftet med den antikvariska kontrollen var primärt att styra markingreppet så att eventuell fast fornlämning skadades så lite som möjligt av det planerade arbetsföretaget. Fast fornlämning som berördes av schaktningen skulle undersökas avseende karaktär och omfattning och om möjligt dateras.

En övergripande målsättning var inhämtandet av arkeologiska data för den antikvariska hanteringen och långsiktiga kunskapsuppbyggnaden avseende Vadstena och dess omland. Följande frågeställning knöts till den arkeologiska förundersökningen:

- Finns det spår efter medeltida bebyggelse? Vilken karaktär har den i så fall, kan flera faser urskiljas och vad har de för dateringar?

Förundersökningens resultat skulle kunna ligga till grund för länsstyrelsens fortsatta beslut i ärendet.

Figur 4. Stadsplan över Vadstena från 1705, med undersökningsområdet markerat. LMS akt D121-1:4

Figur 5. Kullerstensbeläggningen. Foto Mats Magnusson, ÖLM.

Metod och dokumentation

Den arkeologiska förundersökningen genomfördes som en schaktövervakning i samband med markberedning för till- och ombyggnad av hus och grävning av ny elservis. Totalt undersöktes ca 50 m² (ca 28 m³). Påträffade anläggningar handgrävdes med hacka och skrapa.

Ett antal föremål tillvaratogs. Dessa förvaras, i avvaktan på slutgiltig fyndfördelning, i läns museets klimatanpassade magasin under accessionsnummer ÖLM C4482. Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands läns museum.

Resultat

Enligt 1683 års tomtrannsaktning fanns det på den aktuella tomten ett gammalt stenhus. Stenhuset hade tidigare innehåfts av handelsmannen och kyrkvärden Erik Rasmusson (död 1636) som även hade gästgiveri i huset (Söderström 2000:479-480). Söderström bedömer att eftersom byggnaden benämns som gammal så rör det sig antagligen om ett för handelsgårdarna typiskt stenkällarhus. Huset omnämns, i samband med Erik Rasmussons gästgiverirörelse år 1600 i en tänkeboksnotis (Söderström 2000:480).

Figur 6. Den djupare liggande Stenraden. Foto Mats Magnusson, ÖLM.

Vid schaktningen för tillbyggnaden längs husets östra fasads norra del påträffades en kullerstensbeläggning ca 0,1 m under gårdens grusbeläggning. Kullerstenen slutade i väster upp mot en murad stenrad som gick parallellt med det befintliga husets grund. Stenraden med bruk har tillhört en byggnad som varit minst 3,0 m lång i nord-sydlig riktning (ett schakt för el och det befintliga husets utbyggnad i öster har utplånat eventuell fortsättning söder ut och en dagvattenbrunn avslutade raden i norr).

Kullerstensbeläggningen hade vid tidigare tillfällen grävts igenom av VA-ledningar till husets kök och brunn vilket medförde att den enda kvarvarande naturliga begränsningen var den i väster. På kullerstenen påträffades en bearbetad kalksten vars funktion inte är känd. Övriga fynd som framkom på denna kullerstensbeläggning bestod av en järnhake, två bitar djurben och några skärvor yngre rödgoods med vitleredekor vilket som äldst placerar lagret i 1600-talet.

Under syllstensraden och kullerstenen framkom ett raseringslager innehållandes sand, tegel och bruk följt av ett grått, lerigt kulturlager. På ca 0,75 m djup under marknivån och ca 0,35-0,45 m under den murade syllstensraden påträffades vad som skulle kunna

Figur 7. Kullerstensbeläggningen på husets sydvästra sida. Foto Mats Magnusson, ÖLM.

vara ännu en syllstensrad. Denna rad med fyra stenar (0,2-0,5 m i diameter) hade en stock eller planka lig-gandes delvis ovanpå på radens västra sida. Innanför stocken/plankan och väster om stenarna fanns ett raseringslager liknande det som nämnts ovan. Inga fynd påträffades i dessa lager. Schaktet grävdes inte djupare än till denna nivå. Om detta är en syllstensrad så kunde det inte säkert fastställas om byggnaden sträckte sig öster- eller väster ut även om området direkt öster om raden inte tycktes innehålla raserings-massor eller golvlager. Det var inte heller möjligt att datera denna nivå. Stenarna ligger kvar under den nya utbyggnaden.

Vid schaktandet för dräneringsrör framkom även en kullerstensbeläggning, intill grunden, på husets västra sida. Denna tolkades vara samtida med kuller-stensbeläggningen på husets östra sida då den också låg på ca 0,1 m djup under dagens marknivå.

Längs en kortare, tidigare inte grävd, del av schak-tet för el-servisen kunde flera kultur- och raserings-lager konstateras i profilväggen men inga tydliga konstruktioner.

Referenser

- Claréus C. 1984. Vadstena, kv Rådmanen 4. Arkeo-logi i Sverige. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museers rapport RAÄ 1986:2.
- Fritz B. 2000. Det medeltida Vadstena (a). I: Söderström G (red). *600 år i Vadstena. Vadstenas historia från äldsta tid till år 2000*. Västervik.
- Fritz B. 2000. Klostret byggs och staden växer fram (b). I: Söderström G (red). *600 år i Vadstena. Vadstenas historia från äldsta tid till år 2000*. Västervik.
- Hasselmo M. 1982. Vadstena. Rapport *Medeltidssta-den 36*. Riksantikvarieämbetet & Statens Histo-riska Museer.
- Hedvall R. 2006. *Bebyggelse utmed Skänningegatan*. Riksantikvarieämbetet. Avdelningen för arkeolo-giska undersökningar. UV Öst. Rapport 2006:29.
- Lundberg A. 2008. Resultatsammanställning av arkeologisk utredning/förundersökning. Kv Råd-mannen 7, Vadstena stad. I manus Östergötlands länsmuseum.

Stibeus M. 2000. Vadstena före staden. I: Söderström G (red). *600 år i Vadstena. Vadstenas historia från äldsta tid till år 2000*. Västervik.

Söderström G. 2000. Borgarhus, stadsplan och offentliga byggen under 1600-talet. I: Söderström G (red). *600 år i Vadstena. Vadstenas historia från äldsta tid till år 2000*. Västervik.

Tagesson G. 1987. Antikvarisk kontroll. Kv Rådman-nen 8. Vadstena. Östergötland. Rapport Öster-götlands länsmuseum.

Fornminnesregistret för Vadstena stad.

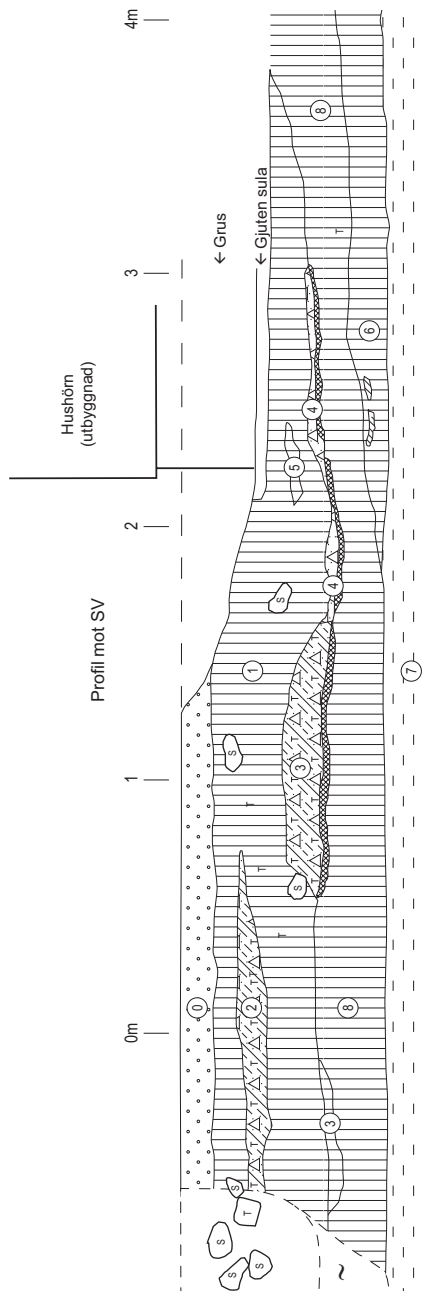
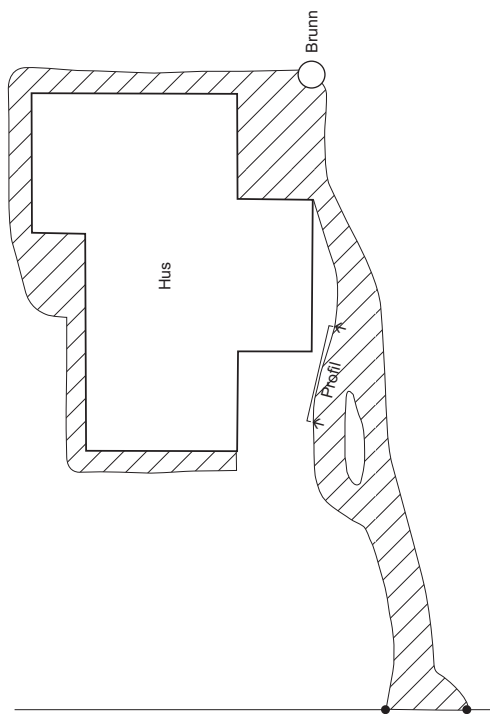
Lantmäteristyrelsens kartarkiv, LMS, akt D121-1:4. Stadsplan 1705.

Tekniska uppgifter

Kvarter	Rådmanen 2
Stad och kommun	Vadstena
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnummer	RAÄ 21
Ekonomiska kartans blad	084 69 (8E 6j Vadstena)
Koordinater	X 6480842, Y 1446768
Koordinatsystem	RT90 2,5 gon V
Typ av undersökning	Arkeologisk förundersökning, schaktövervakning
Länsstyrelsens dnr	431-1421-09
Länsstyrelsens handläggare	Annika Helander
Länsstyrelsens beslut	2009-05-06
ÖLM dnr	187/09
ÖLM projektnr	530953
Uppdragsgivare	Sten Larsson, Motala
Kostnadsansvarig	Länsstyrelsen Östergötland
Projektledare	Emma Karlsson, Mats Magnusson
Rapportarbete	Mats Magnusson
Fältarbetstid	2009-07-14 – 2009-07-15
Totalt undersöktes	Ca 50 m ² (ca 28 m ³)
Fynd	ÖLM C4482 1-9
Foto	Digitala
Analyser	Nej
Grafik	Mats Magnusson
Renritning	Johan Levin
Grafisk form	Johan Levin
Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands länsmuseum.	
Ur allmänt kartmaterial	© Lantmäteriverket MS2008/06551
ISSN 1403-9273	Rapport 2009:87 © Östergötlands länsmuseum

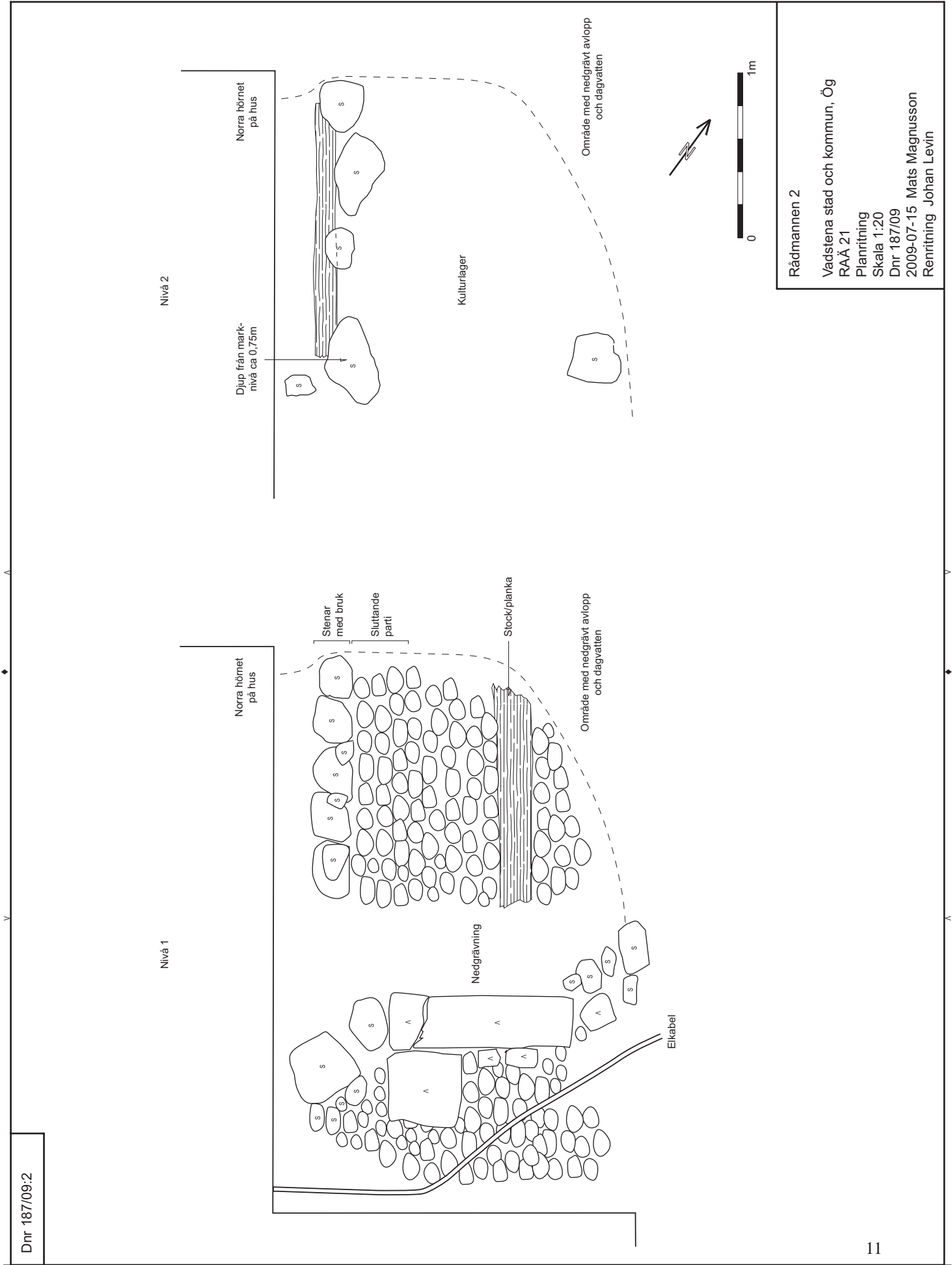
Bilaga 1. Ritningar

Dnr 187/09:1

- 0. Grått grus.
- 1. Lerigt, brunt, jordigt kulturlager innehållandes ben och tegel.
- 2. Gulbeigt raseringslager med bruk, tegel och småsten (0,03m).
- 3. Som L2 men med kollins under.
- 4. Gult bruk med kollins under.
- 5. Gulbeigt bruk.
- 6. Kulturlager med ljusbrun lera, trärester.
- 7. Beige sandig lera (undergrund).
- 8. Kulturlager med brungrå lera innehållande ben, tegel och kol.

Rådmannen 2
 Vadstena stad och kommun, Ög
 RAÄ 21
 Plan- och profilritning
 Skala 1:20
 Dnr 187/09
 2009-07-15 Mats Magnusson
 Renritning Johan Levin

Rådmannen 2
Vadstena stad och kommun, Ög
RAÅ 21
Planritning
Skala 1:20
Dnr 187/09
2009-07-15 Mats Magnusson
Renritning Johan Levin

Östergötlands länsmuseum utförde under juni 2009 en arkeologisk undersökning i kv Rådmannen 2, Huvudstagatan 7, i Vadstena stad och kommun, Östergötlands län. Undersökningen utfördes i form av en schaktövervakning i samband med markberedning för till- och ombyggnader samt schaktning för ny el-servis. Vid den arkeologiska undersökningen framkom en stenrad sammanfogad med bruk och en anslutande kullerstensbeläggning. På ett djup av ca 0,75 m under marknivå påträffades vad som skulle kunna vara ännu en syllstensrad med en längsgående plank/stock ovanpå.